W O O R D E N B O E K V A N D E V L A A M S E D I A L E K T E N

RIJKSUNIVERSITEIT GENT
Seminarie voor Vlaamse Dialektologie
Blandijnberg 2
9000 Gent
(tel. 091/25 76 11 toestel 4104)

Vragenlijst 25

juli 1980

HANDSPINNER
TOUWSLAGER

Dialekt van : .....(stad, dorp, gehucht, wijk), ...(gemeente), ...(prov.)

GESPROKEN DOOR :	OPGETEKEND DOOR:
Naam:	Naam: .....
Geboorteplaats:	Geboorteplaats: .....
Geboortejaar:	Geboortejaar: .....
(vroeger)Beroep:	Beroep: .....
Geboorteplaats vader:	
Geboorteplaats moeder:	
Volledig adres en telefoonnummer	Volledig adres en telefoonnummer
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Geachte medewerker,

Vragenlijst 25 gaat over het ambacht van de HANDSPINNER en de TOUWSLAGER. Er werd getracht de woordenschat van zowel het kleinschalige als van het (half-)industriële touwslaan op te vragen. U hoeft dan ook niet ontmoedigd te raken als u maar een klein gedeelte van de vragenlijst kan invullen. Elke inlichting, hoe beperkt ook, is welkom.

Over die twee ambachten bestaat bitter weinig Nederlandstalige literatuur. U zou ons zeer helpen indien u ons zou wijzen op technieken, werktuigen of produkten die wij over het hoofd gezien hebben.

Deze vragenlijst moet dienen voor een dialektwoordenboek. Tracht daarom de dialektische uitspraak van de woorden zo goed mogelijk benaderend weer te geven. Wil u er ook zorg voor dragen dat u wel degelijk woorden geeft die in uw dialekt gebruikelijk waren of zijn. Indien nodig kan u vermelden of het om een oud of een modern woord gaat.

Voor deze vragenlijst zijn we dank verschuldigd aan de Heer J.Van Geert, personeelschef van N.V.Le Lis, Hamme.

A. Algemeen

1 Hoe noemt u iemand die touwen maakt?

.....

2 Hoe noemt u in uw dialekt de bedrijvigheid van de touwslager?(zeeldraai

.....

3 Welk woord gebruikt u voor een bedrijf waar met de hand touwen worden gemaakt?

.....

4 Hoe noemt u een bedrijf waar machinaal touwen worden gemaakt?

.....

5 Hoe noemt u de plaats waar de touwslager heen en weer liep bij het maken van de touwen?

.....

6 Hoe heet die plaats als ze in open lucht was?

.....

7 enkel met een dak overdekt was?

.....

8 volledig toegebouwd was?

.....

9 Welke soorten vezels gebruikte u voor het maken van touwen? (kemp,sisal java, jute, vlas, manila,haar,netels ....)

.....

10 Wat is de algemene naam voor het soort vezels gebruikt voor touwen? Ze zijn van nature enigszins houtachtig en voelen hard aan; dat in tegenstelling tot vezels die voor klederen gebruikt worden?

.....

B Het Spinnen

11 Van ruwe vezels werd een draad gemaakt. Hoe noemde u die bewerking?

.....

2 Hoe noemde u de geperste vezelafval waar draden van gesponnen werden? (mokken)

.....

13 Hoe noemde u de pakken kemp van 300 à 350 kg ?

.....

14 Welk woord gebruikte u om de man aan te duiden die draden spon?

.....

15 Welk woord gebruikte u om een vrouw aan te duiden die spon?

.....

Vroeger werd bij het spinnen een wiel gebruikt dat een haakje (of haakjes) deed ronddraaien. De spinner sloeg enkele vezels aan het haakje en ging achteruit terwijl hij uit de bundel kemp of vlas vezels trok. Een helper hield het wiel in beweging.

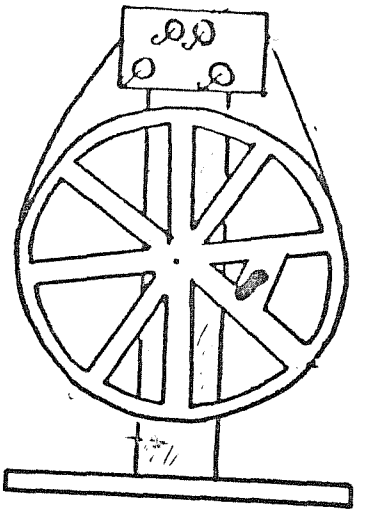

16 Hoe heette die bundel kemp?

.....

17 Hoe heette het spintoestel?

.....

18 Hoe heette dat wiel?

.....

19 Hoe heette zo'n haakje?

.....

20 Hoe heette de houten blok bovenaan waarin de verschillende haakjes bevestigd waren?

.....

21 Hoe heette de riem tussen wiel en haakjes?

.....

22 Hoe heette de houten paal waar het wiel aan bevestigd was?

.....

23 Hoe noemde u de persoon die het wiel in beweging hield?

.....

24 Hoe heette de bezigheid van die persoon?

.....

25 Welk woord gebruikte u in uw dialekt voor het gebouwtje of het afdak waar dat wiel stond?

.....

26 Hoe noemde u de paal of stang aan het einde van de spinbaan waaraan de draden geknoopt werden?

.....

27 Had u een speciaal woord voor het achteruitgaan van de spinner? Zo ja, welk?

.....

28 Hoe heette de plaats waar de spinner heen en weer liep?

.....

29 De draad mag niet over de grond slepen. Daarom slaat de spinner hem om de tien meter op een steun. Hoe noemde u die?

.....

30 Hoe noemde u de lap die de spinner in de hand hield om z'n vingers te beschermen?

.....

31 Wanneer het spinnen gedaan is, hoe noemde u dan het eidprodukt.

.....

32 Hoe noemde u het aan elkaar hechten van de verschillende draden?

.....

De draad moet nu opgewonden worden. De spinner houdt de draad gespanner en gaat langzaam terug in de richting van het wiel, terwijl de helper de draad opwindt.

33 Hoe heette het voorwerp gevormd door houten latten waarop de draad gewonden werd?

.....

34 Hoe noemde men die bewerking?

.....

35 Hoe noemde men de persoon die de draad opwond?

.....

36 Hoe zegde u : het dubbelen van garen?

.....

37 Wat is de naam van het toestelletje dat de spinner bij het dubbelen in de hand hield?

.....

38 Welke naam gebruikte u in uw dialekt voor gedubbeld garen?

....

39 Welk woord gebruikte u voor enkelvoudig garen?

.....

40 Welke naam gebruikte u voor meervoudig garen?

.....

41 Wanneer u garen inkocht van een spinnerij, hoe heette dan een rol garen?

.....

42 Hoe noemde u de (kartonnen) huls waarop het garen was gewikkeld?

.....

43 Garen was ook een eindprodukt, bv. als pakjestouw. Werd dat garen met een produkt behandeld om het een mooier uitzicht te geven? Zo ja, kan u die bewerking even beschrijven?

---

44 Sommige spinners maakten draden waarbij de binnenste vezels van mindere kwaliteit waren (bv.jute), de buitenste daarentegen van goede kwaliteit (bv. kemp). Hoe noemde men die bewerking?

.....

---

45 Hoe noemt u dunne getwijnde touwtjes (machinaal gemaakt) om in te pakken?

.....

---

46 Hoe heet een draad die bestaat uit verschillende dunne draadjes?

.....

---

47 Hoe heet een (machinaal gemaakt) touw waarbij elke slag bestaat uit verschillende dunne draadjes?

.....

---

48 Kan u hier de dialektische benamingen van de verschillende soorten garens die u bekend zijn opsommen? (zoals amballagegaren, oogstgaren...)

C. De touwslagerij

49 Hoe noemde u het hier afgebeelde voorwerp waarop een bobijn garen geschoven kon worden?

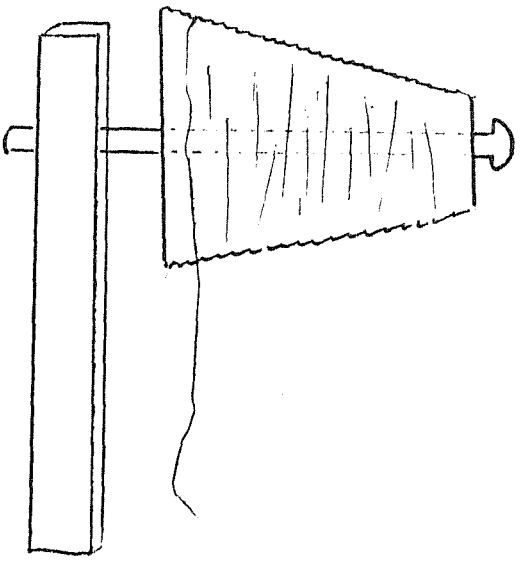

.....

50 Om een touw te maken, werden eerst een aantal draden uitgespannen. Hoe noemde u die bewerking in uw dialekt?

.....

51 Hoe heette het voorwerp dat de touwslager gebruikte om te beletten dat bij het uitspannen van de draden het garen z'n handen zou kwetsen?

.....

52 Bij het uitspannen (of uitscheren) werden de draden aan de ene kant aan de haken van een primitief machine bevestigd. Hoe heette die machine?(zie afbeelding)

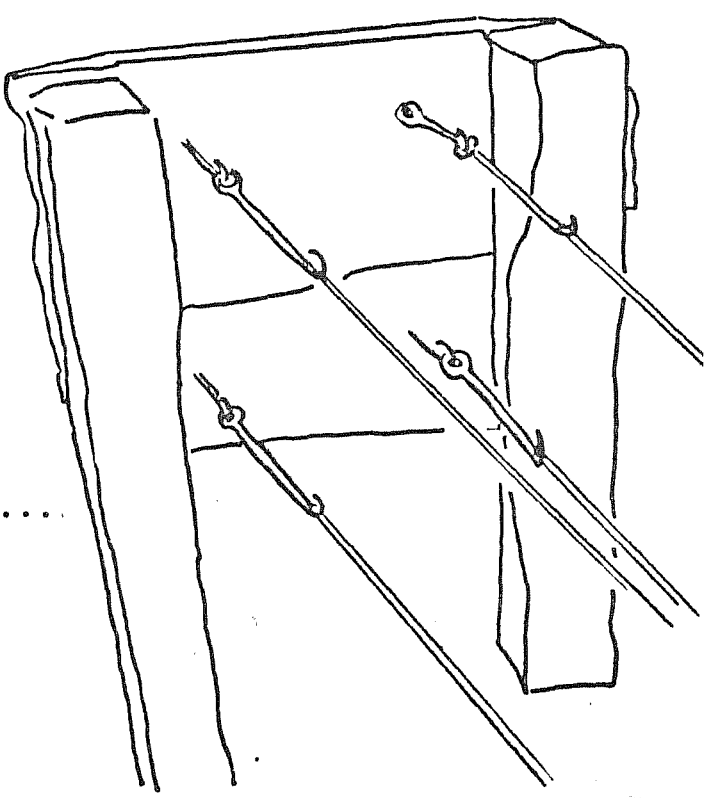

.....

53 Welke naam gebruikte u in uw dialekt voor die haken van die machine?

.....

54 Eertijds werden de 4 haken van die machine tegelijk in beweging gebracht door een plank met 4 gaten en twee handvatten. Die 4 gaten werden aan de achterzijde van het touwmachine over de 4 hendels van de haken geschoven. Door de plank draaiend te bewegen, draaiden de 4 haken tegelijk om hun as.

Hoe heette dat houten voorwerp met die gaten? (zie afbeelding)

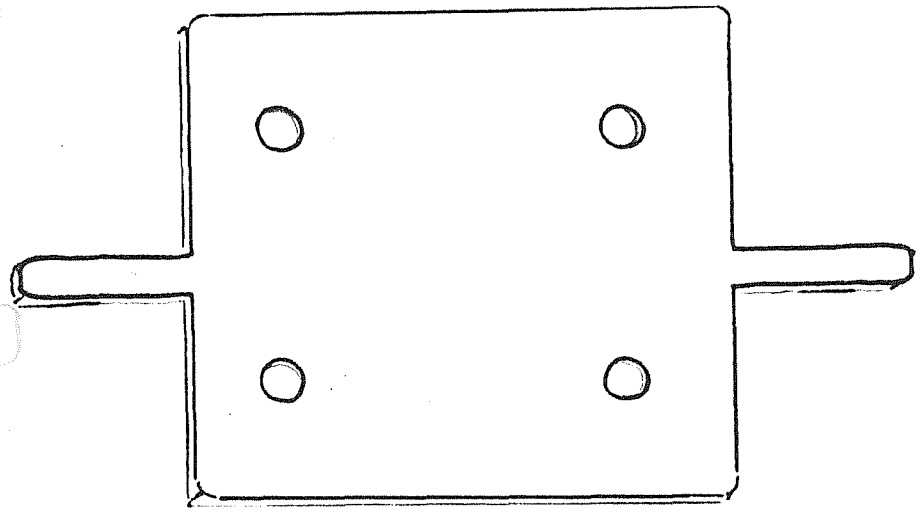

.....

55 Hoe noemde u de helper die met die plank de haken in beweging bracht?

.....

Bij het uitspannen werden de draden ook aan een haak vastgemaakt die bevestigd was aan een wagentje dat over de grond sleept en voor het nodige tegengewicht zorgt.

56 Hoe noemde u dat wagentje op twee wielen? (zie afbeelding)

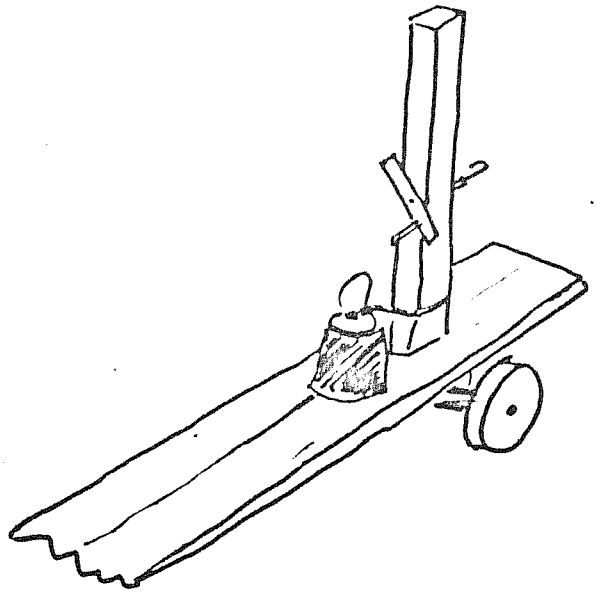

.....

57 Hoe noemde u de vrij ronddraaiende haak van dat wagentje?

.....

58 Voor de touwslager het eigenlijke touw maakte, werden eerst de afzonderlijke draden samengedraaid. Hoe noemde u die bewerking?

.....

59 Hoe noemde u zo'n streng verzamelde draden voor men het touw sloot? Een touw bestond meestal uit 3 of 4 .....

.....

60 Welke naam gebruikte u in uw dialekt voor de steunen waar die strengen op rustten wanneer men een lang touw maakte?

.....

61 Welke naam gebruikte u voor het gedraaid of gewrongen zijn in een bepaalde richting? (bv. Dat luik heeft een linkse .....)

.....

62 Wanneer de touwslager de strengen vormde, werden ze meestal ingestreken met een soort pap van aardappelmeel en water.

Hoe noemde u die bewerking?

.....

63 Hoe heette de vod die men daarbij gebruikte?

.....

64 Hoe noemde men het produkt zelf waarmee men de streng instreek?

.....

65 Voor men met het eigenlijke sluiten van het touw begon,liet men de strengen of luiken tussen de steunen even slap doorhangen om te kontroleren of ze alle dezelfde lengte en torsing hadden. Indien nodig onttorste de touwslager een streng.

Hoe heette die bewerking? .....

66 Hoe noemde u het teveel aan spanning dat door dat laten slaphangen verdween?

.....

67 Na het gelijkzetten van de strengen of luiken werden de haken van de touwmachine en de slee weer in beweging gezet om meer tors aan de strengen te geven.

Hoe heette deze bewerking? .....

Wanneer er genoeg torsing was begon de touwslager het touw te sluiten.

68 Wat was de naam van die bewerking?(sluiten, luiken,toeleggen ....)

.....

De samenstellende strengen werden bij het sluiten van een touw gescheiden gehouden door een houten voorwerp met gleuven.

69 Hoe noemde u dat voorwerp? (zie afbeelding)

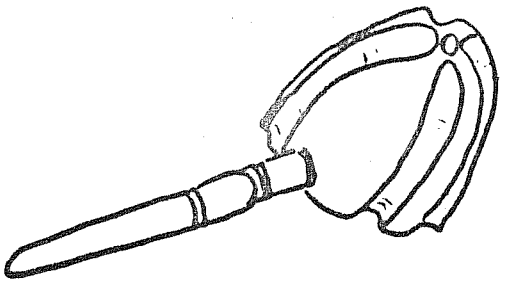

.....

Bij sommige touwen zat er in het midden een dunnere streng waar de andere rondgedraaid werden. Het houten voorwerp, waarvan sprake in de vorige vraag, had dan ook in het midden een gat waar die dunne streng doorliep.

70 Hoe noemde u die dunne streng in het midden van een touw?

.....

Bij het sluiten van het touw beweegt de slee voorwaarts in de richting van het touwmachine.

71 Hoe noemde u dat voortbewegen?(bv. De slee .....)

.....

Soms kon het gebeuren dat één van de samenstellende strengen meer tors had dan de rest, bijvoorbeeld omdat er te dikke draden inzaten. Die streng zat dan boven de andere, zodat de touwslager moest herbeginnen.

72 Wat zei men dan ? (In dat touw zit een .....)

.....

Wanneer een streng brak bij het sluiten van het touw, werd hij weer aan elkaar gezet.

73 Hoe noemde men dat?

.....

Wanneer het touw gevormd was, werd het, voor men het van de touwmachine nam, gladgestreken.

74 Hoe noemde u die bewerking? .....

---

75 Waarmee deed men dat?

.....

Hoe noemde u in uw dialekt de windingen van een touw. (bv. Als een
76 zeel slecht getorst is zit de ene ..... boven de andere)

.....

---

77 Hoe noemde u de lus die in een afgewerkt touw werd gemaakt (bv in een drijfzeel) om te beletten dat het zou uitrafelen)

.....

Hoe noemde u het aanbrengen van die lus?(het ene eind van het touw werd door de oogjes aan het andere eind getrokken)
78 (bv. een zeel .....)

.....

---

79 Hoe heette het priemvormige houten voorwerp dat daarbij dienst deed?

.....

Soms werd een lus aan een touw gemaakt door een deel van het touw opnieuw open te werken en een uiteinde van dat touw erin te vlechten.

80 Hoe noemde u die bewerking?

.....

---

81 Hoe noemde u de verdikking op het touw waar de lus met het touw vervlochten was?

.....

Om een touw te doen glanzen en alle haartjes plat te strijken werd soms een eindje touw gebruikt dat rond een afgewerkt touw werd gewikkeld. Men trok dan krachtig aan dat eindje touw tot er glans kwam op het afgewerkte touw.

82 Hoe heette die bewerking?

.....

---

83 Hoe noemde u dat eindje touw?

.....

---

84 Welke naam gebruikte u in uw dialekt voor een touw dat niet gladgestreken was?

.....

Werden bij afgewerkte touwen de uitstekende draadjes afgebrand?
85 Zo ja, hoe noemde u die bewerking?

.....

---

86 Werden sommige touwen met pek of teer ingestreken? Zo ja, hoe heette die bewerking?

.....

Lange touwen werden op een soort spoel opgewonden.
87 Hoe noemde u die spoel?

.....

88 Hoe noemde u die bewerking?

.....

89 Hoe noemde u de helper die het touw opwond?

.....

D. Soorten touwen

90 Welke namen gebruikte u in uw dialekt voor touwen naar gelang van de mate van torsing? Kan u bij elke soort een weinig uitleg geven?

---

91 Gebruikte u in uw dialekt namen voor soorten garen en touwen naargelang van de lengte? Zo ja, welke? Kan u bij elke soort een weinig uitleg geven?

---

92 Hoe noemde u in het algemeen touwen met een grote dikte?

.....

---

93 Hoe noemde u in het algemeen touwen met een kleine diameter?

.....

Indien u verschillende benamingen gebruikte voor touwen naargelang van het aantal strengen of luiken waaruit ze bestonden, hoe noemde u dan:

94 een touw bestaande uit twee strengen .....

95 een touw bestaande uit 3 strengen .....

96 een touw bestaande uit 4 strengen .....

97 een touw bestaande uit meer dan 4 strengen .....

---

98 Welke naam gebruikte u in uw dialekt voor een touw met een diameter van 5 tot 10 mm.

.....

---

99 Hoe heette een touw met een diameter van meer dan 12 mm?

.....

100 Touwen en garens werden voor heel wat doeleinden gebruikt. Zou u zo vriendelijk willen zijn de dialektbenamingen mee te delen van garens en touwen in verband met de wever, metselaar, winkelier, visser, scheepvaart, boerderij, huishouden enz....

---

101 Hoe noemde u het eindprodukt van de touwslagerij in het algemeen? (koord, zeel, ...)

.....

Wil u in het volgende lijstje aanduiden welke woorden u in uw dialekt gebruikte en wat de verschillen zijn tussen al die soorten touwen? Duid indien mogelijk ook aan of het gaat over een oud of een meer modern woord.

102 touw
103 koord
104 zeel
105 lijn
106 reep
107 band
108 tros
109 kabel
110 greling
111 rekker
112 paardelijn
113 kommel
114 kordeel
115 teugel
116 drijfzeel
117 giede
118 luik
119 lijktouw
120 zoomtouw

E. Maten en eenheden

121 In welke maat werd vroeger de diameter (de dikte) van een touw uitgedrukt.

.....

122 In welke maat werd vroeger de lengte van een touw uitgedrukt?
(vadem, vaam ....)

.....

123 Hoe noemde u de kracht nodig om een bepaald soort touw te breken?

.....

F. Recyclage van touwen

124 Hoe zegde u: het touw valt aan het uiteinde uiteen in afzonderlijke draden? (uitfitselen, vezelen .....)

.....

125 Heel wat touwslagers kochten oude touwen of kabels op om ze uit elkaar te halen en er nieuwe touwen van te maken. Welke soorten touwen werden daarvoor opgekocht?

.....

126 Die touwen werden met het touwmachine uit elkaar gedraaid.
Hoe noemde u die bewerking?

.....

127 Hoe noemde u het uit elkaar rafelen van de streng of luik tot garen?

.....

128 Gebruikte u speciale werktuigen of toestellen voor het uit elkaar halen van een touw? Zo ja, welke?

.....

129 Het binnenste en het buitenste garen van een touw dat opnieuw gebruikt werd verschilde duidelijk van kwaliteit.
Hoe noemde u het buitenste, slechtere, garen dat de touwslager gebruikte voor de binnenkant van het nieuwe touw?

.....

130 Hoe noemde men het betere, binnenste, garen van een aangekocht touw dat de touwslager gebruikte voor de buitenkant van het nieuwe touw?

.....

G. Varia

131 Waar hebt u uw beroep geleerd? Met andere woorden, uit welke streek zijn de door u gebruikte dialektwoorden afkomstig?

.....

Soms maakte een touwslager nog andere zaken dan touwen. Dat deed hij als het te koud was om buiten te werken.

132 Welke zaken maakte u zoal?

.....

133 Hoe noemde u het maken van visnetten?

.....

134 Indien u nog met kemp of met een andere vezel geweven hebt, wat maakte u dan zoal?

.....

135 Hoe heette het weeftoestel of kader waarop die zaken geweven werden?

.....

136 Hoe noemde u de man die rondtrok om garens en touwen te verkopen?

.....

137 Kan u vertellen welk gebied die man ongeveer bestreek?

.....

138 Kan u ons de naam en het adres meedelen van andere spinners, touwslagers of leurders?

H. (Half)-industriële touwslagerij

139 Hoe noemde u het houten geraamte waar de tuiten garen staan?

.....

140 Hoe noemde u de helper die verantwoordelijk was voor de tuiten in dat rek?

.....

141 Hoe heette de houten of metalen plaat met gaatjes waar de garens doorgeleid werden? (zie afbeelding)

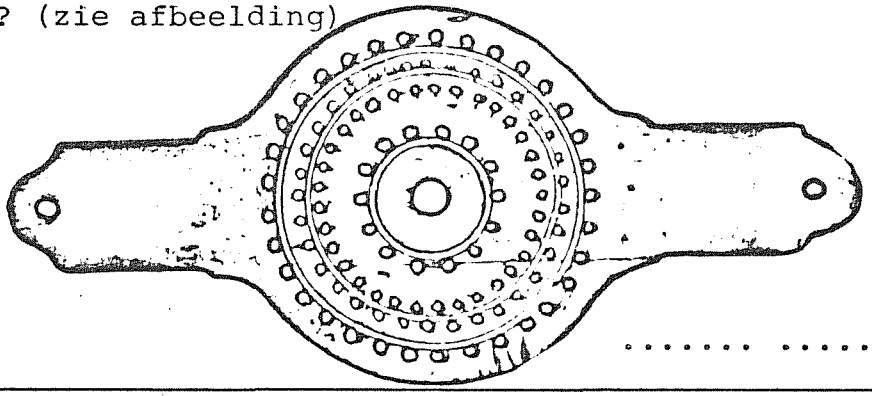

....

142 Hoe noemde u het cilindervormige voorwerp met een gat erin waardoor de garens geleid werden? Dat gat had dezelfde diameter als de streng. (slot, buis ....)

.....

143 Hoe heette de hier afgebeelde machine?

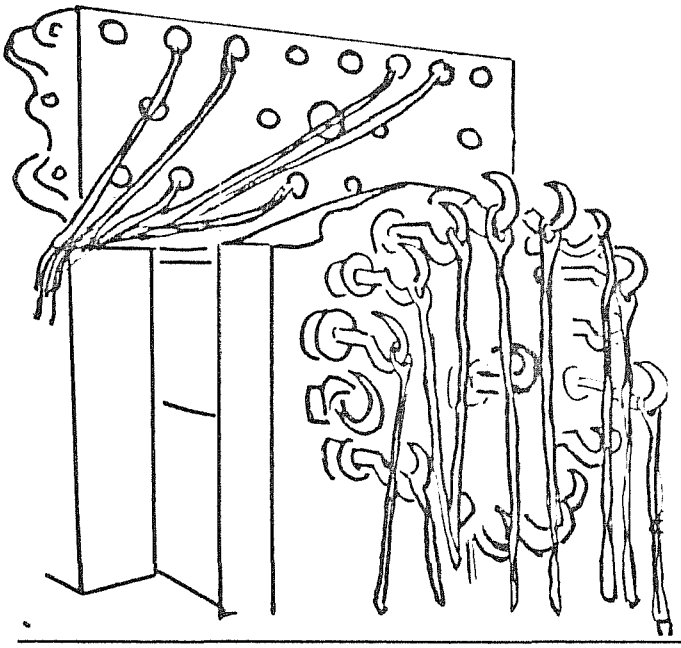

.....

144 Hoe heette het bovenste gedeelte van die machine?

.....

145 Hoe noemde u de man die voor die machine verantwoordelijk was?

.....

146 Hoe heetten de blijvende touwtjes die aan de haken van het touwmachine waren vastgemaakt en waaraan de strengen (of luiken) werden vastgeknoopt met een speciale knoop?

.....

147 Hoe noemde u de modernere wagen op 4 wielen die op sporen reed en waarop haken waren gemonteerd. Die wagen reed achteruit bij het maken van de strengen en reed vooruit bij het maken van het touw.

.....

148 Had u een naam voor de haken van touwmachine of wagen? Zo ja, welke?

.....

149 Hoe noemde u de zwaardere haak in het midden die diende om zeer dikke touwen te maken?

.....

150 Wat was in uw dialekt de naam voor het paard dat die wagen voorttrok?

.....

151 Hoe zegde u : strengen maken?

.....

152 Hoe noemde het achteruitrijden van de wagen?

.....

153 Welke naam gebruikte u voor de steunen waar de strengen op rustten?

.....

De verschillende strengen werden aan de om hun as draaiende haken van het touwmachine en de baanwagen gelegd. De haken van de touwmachine draaiden in tegenovergestelde richting van de haken van de baanwagen.

Hoe noemde u in uw dialekt:

154 Het verleggen van die strengen naar die haken?

.....

155 De hefboom waarmee men de haken in een andere richting deed draaien?

.....

156 De man die verantwoordelijk was voor de baanwagen

.....

157 Hoe noemde u het vooruitrijden van de baanwagen bij het vormen van het touw?

.....

158 Hoe zegde u : de verschillende strengen sluiten tot een touw?

.....

Hoe noemde u de hier afgebeelde wagen op 4 wielen waarop een aantal konische houten blokken waren gemonteerd die voorzien waren van gleuven waardoor de strengen geleid werden?

159

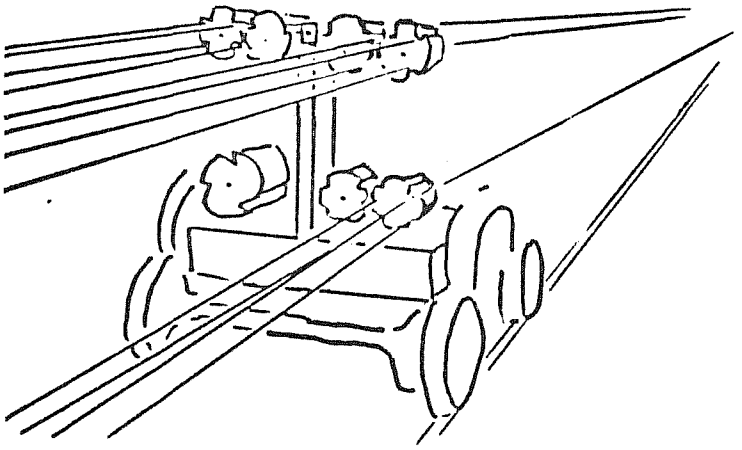

.....

160 Hoe heette de stok waarmee men een touw kon openwerken?

.....

161 Welke naam gaf u aan het gewicht, de massa van een touw? Tegenwoordig wordt dat uitgedrukt in gram per meter.(Indien voor dat begrip geen oud woord bestaat, geef dan het moderne woord)

.....

162 Wat is de naam van de eenheid waarin de massa van een touw wordt uitgedrukt?

.....

163 Welke naam gebruikt u voor het aantal meter van een touw dat men kan meten per kilogram gewicht?

.....

164 Hoe noemt u een moderne machine waarmee zonder touwbaan toch lange kabels gemaakt kunnen worden?

.....

165 Hoe heet een machine waarmee men nu in een touwfabriek strengen maakt?

.....

166 Hoe noemt u de ronddraaiende lijst in een dergelijk machine?

.....

167 Hoe heet het voorwerp waarop het touw gewikkeld wordt?

.....